

Bartosz Łukaszewski*

DETERMINACJE WEJŚCIA W STRUKTURY SUBKULTUROWE NA PRZYKŁADZIE WARSZAWSKIEJ SUBKULTURY HIP-HOPOWEJ

Abstract:

Article is focused on the analysis of influence factors of subcultural initiation, entry to the subcultural structures, on example of hip-hop subculture of Warsaw. Thus, the influence factors are divided into direct and indirect dependencies and the data analysis includes division on youth and leaders of subculture. Research strategy includes quantitative and qualitative analysis of data from "Qualitative field research of hip-hop subculture of Warsaw". Strategy of meta-analysis leads directly to conclusions useful for local social policy, and activity of NGO's.

Keywords: *subculture, youth subcultures, hip-hop subculture, influence factors, dependency, initiation, youth, leaders*

Rozwój technologiczny, kultura masowa, przemiany wyznaczników organizacji społeczeństwa, a także społecznie uznawanej aksjologii¹ to tylko niektóre z makrostrukturalnych czynników wpływających na

* UKSW w Warszawie

¹ Podążanie w stronę społeczeństwa sieciowego, zob. M. Castells, **The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture**, Oxford 2012, s. 469, proces tzw. rozmycia desygatów, zob. R. de Mattei, **Dyktatura relatywizmu**, Warszawa 2009, s. 23-49. Zob. także m.in. S. Kowalczyk, **Naród, Państwo, Europa. Z problematyki filozofii narodu**, Radom 2003, s. 198-203.

indywidualne/jednostkowe poszukiwania o charakterze adaptacyjnym². Permanentne zmiany w zakresie punktów orientacyjnych, „fragmentaryzacja”³ rzeczywistości społecznej determinuje konieczność budowania przez dorastające jednostki adekwatnych definicji sytuacji. Jest to związane z dysonansem powstającym w wyniku konfrontacji wzorów osobowych transmitowanych w rodzinie i szkole (w relacjach na linii uczeń – nauczyciel) z „upłynnioną”⁴ rzeczywistością, strategiami marketingowymi w ramach przekazów medialnych⁵. Odczuwana potrzeba przynależności wpływa jednocześnie w powyższym kontekście na możliwe świadome implementowanie w obręb indywidualnego kodeksu normatywnego czynników o charakterze tożsamościowym. Możliwość wypracowywania przez adolescentów tożsamościowej identyfikacji zauważalna jest oprócz czynników instytucjonalnych (rodzina, szkoła) przede wszystkim na polu subkultur młodzieżowych.

W związku z tym konieczną z punktu widzenia rekonstrukcji procesu i prezentacji zależności w ramach analizowanych zjawisk o charakterze adaptacyjnym staje się identyfikacja bezpośrednich i pośrednich determinacji wejścia w struktury subkulturowe. Jak zauważa K.T. Konecki, w badaniach nad subkulturami i światami społecznymi⁶, wytwarzanymi w ramach rezultatów interakcyjnych w oparciu o symbole

² W. Majkowski wskazuje, iż ujmowanie poziomu mikro w izolacji od ogólnych procesów dyskwalifikuje badania, procesy zachodzące na niższych szczeblach struktury społecznej winny być analizowane z punktu widzenia ogólnospołecznych zmian. Por. W. Majkowski, **Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej**, Kraków 1999, s. 70.

³ Por. J. Baudrillard, **Wojny w zatoce nie było**, Warszawa 2006, s. 18, 112-113, tenże, **W cieniu milczącej większości**, Warszawa 2006, s. 7-18. Zob. także m.in. K.J. Zabłocki, **Patologiczna socjalizacja a wzorce osobowe w wychowaniu**, w: J. Mierzwa (red.), **Wychowanie i edukacja w kontekście społeczności lokalnej**, Jarosław 2013, s. 100-102.

⁴ Zob. Z. Bauman, **Ponowoczesność jako źródło cierpienia**, Warszawa 2000, s. 117.

⁵ W. Majkowski, **Rodzina polska w kontekście nowych uwarunkowań**, Kraków 2010, s. 53.

⁶ K.T. Konecki, **W stronę socjologii jakościowej: badanie kultur, subkultur i światów społecznych**, w: J. Leoński, M. Fiternicka-Gorzko, **Kultury, subkultury i światy społeczne w badaniach jakościowych**, Szczecin 2010, s. 17-37.

i wartości⁷, koniecznym jest odniesienie do eksploracji/identyfikacji „motywacji” indywidualnego zaangażowania jednostek⁸. Powyższe związane jest z oparciem o jedno z głównych założeń epistemologicznych, przekładających się na sferę metodologiczną, a następnie heurystykę (na etapie wnioskowania) – „działania człowieka, jego reakcje w konkretnej sytuacji, nie są wypadkową stałych determinantów, ale konsekwencją drogi zmiennych wyborów moralnych, którą dana osoba podąża przez długi czas”⁹.

Założenia badawcze

Przeprowadzony proces badawczy stanowi uzupełnienie „Jakościowych badań terenowych warszawskiej subkultury hip-hopowej”. Przyjęto następujące założenia badawcze, komplementarne względem uprzednich eksploracji:

- identyfikacja motywacji indywidualnych i grupowych w perspektywie socjologicznej (o charakterze intersubiektywnym), jednocześnie zauważalnych na niższym poziomie struktury społecznej (i analizy socjologicznej) niż tzw. teorie makrostrukturalne, a także średniego zasięgu teorie kreacji subkultur; identyfikacja motywacji o charakterze mikrostrukturalnym, zauważalnym po zaistnieniu oddziaływania makro i mezostrukturalnego

⁷ Definicje sytuacji zapośredniczone są w tychże rezultatach, budowane na ich podstawie.

⁸ Tamże.

⁹ Zob. K. Korab, *Idee przewodnie twórczości Anny Pawełczyńskiej*, *Arcana* 3(2012), s. 84. Owe wybory zapośredniczone są w sferze aksjonormatywnej: deklarowanych wartości odczuwanych i wartościach uznawanych w społeczeństwie, por. koncepcja normatywnej struktury działania, G. Woroniecka, *Interakcja symboliczna a hermeneutyczna kategoria przedrozumienia*, Warszawa 1998, s. 17-23, koncepcja wartości uznawanych i odczuwanych zob. S. Ossowski, *Konflikty niewspółmiernych skal wartości*, w: *Dzieła*, t. III, Warszawa 1966, s. 99, J. Mierzwa, *Akceptacja wartości podstawowych przez młodzież szkolną*, *Seminare* 21(2005), s. 473.

- wypełnienie luki analitycznej związanej z uprzednio przyjętymi ramami analitycznymi i strukturą analizy, wykluczającymi pogłębienie problematyki determinacji (w tym również indywidualnych motywacji) „wejścia w subkulturę”

W związku z powyższym jako konieczna jawi się eksploracyjno-komparatywna analiza fazy „wejścia w subkulturę”, odniesiona do czynników wpływu zawartych w literaturze przedmiotu, na których podstawie wyróżniono główne wskaźniki (wskazania jakościowe, deklaratywne, wchodzące w zakres przedmiotowy definicji operacyjnej). Ów proces badawczy stanowi rekonstrukcję obrazu inicjacji subkulturowej warszawskiej subkultury hip-hopowej¹⁰.

Przebieg badań i analizy

Wtórnej analizie (w oparciu o przedstawione założenia badawcze) poddano dane pochodzące z 33 wywiadów indywidualnych-pogłębionych (IDI) przeprowadzonych z niepublicznymi przedstawicielami warszawskiej subkultury hip-hopowej w wieku 16-28 lat, 11 wywiadów narracyjno-biograficznych przeprowadzonych z liderami warszawskiej subkultury hip-hopowej w wieku 26-34 lata, zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI) „Ja i mój styl życia w świecie wartości i norm” przeprowadzonego z 13 przedstawicielami warszawskiej subkultury hip-hopowej w wieku 13-20 lat. Celem pogłębienia wtórnej analizy danych przeprowadzano również zogniskowany wywiad grupowy (FGI) „Subkultura hip-hopowa, motywacje, indywidualna aktyw-

¹⁰ Przy zastrzeżeniu związanym z ograniczonym terenem badań, jednocześnie należy dodać, iż możliwość ekstrapolacji wynika z doboru próby opartego mapę warszawskiej subkultury hip-hopowej, zawierającą dzielnicowy podział aktywności.

ność i jej znaczenie” z 11 przedstawicielami warszawskiej subkultury hip-hopowej w wieku 14-22 lata¹¹.

W celu zbudowania możliwie pełnej siatki analitycznej wyróżniono 8 zmiennych niezależnych – determinacji wejścia w struktury subkulturowe, podzielonych według kryterium bezpośredniości i pośredniości oddziaływania, którym przypisano następnie 8 kodów analitycznych, umożliwiających weryfikację zależności. W tym celu wykorzystano program Open Code, umożliwiający ilościową analizę danych o charakterze jakościowym. W ramach zmiennych o charakterze bezpośrednim wyróżniono:

- indywidualne zainteresowanie – ZN
- wpływ kultury masowej – KM
- wpływ znajomych, rówieśników, starszego rodzeństwa – ZR
- działania animacyjne organizacji trzeciosektorowych¹² - TS

¹¹ Należy zastrzec, iż o ile w przypadku danych zastanych pochodzących z „Jakościowych badań terenowych warszawskiej subkultury hip-hopowej” wszyscy respondenci związani byli z subkulturą hip-hopową poprzez aktywność twórczą (muzykę rap), o tyle w ramach przeprowadzonych zogniskowanych wywiadów grupowych 12 z 25 respondentów nie przejawiało aktywności twórczej, pozostając członkami-sympatykami warszawskiej subkultury hip-hopowej.

¹² W tym kontekście warto wymienić m.in. działania trzeciosektorowe animowane przez liderów warszawskiej subkultury hip-hopowej - publicznych warszawskich raperów, organizacje takie jak m.in.: Stowarzyszenie Kultury Młodzieżowej „Spoko Dzieciak”, źródło internetowe: <http://www.pero-design.pl/offline/spokodzieciak/>, dnia 22.03.2012, Stowarzyszenie „Zjednoczony Ursynów”, źródło internetowe: <http://www.zjednoczonyursynow.pl/>, dnia 22.03.2012. Jeden z publicznych warszawskich raperów, który nie znalazł się w badanej grupie jest współzałożycielem Fundacji „HEYPRZYGODO”, źródło internetowe: <http://www.heyprzygodo.pl>, dnia 22.03.2012. Należy również wspomnieć o dwóch akcjach solidarnościowych z prowadzonymi przez organizacje pozarządowe studiami nagrań dla młodych, warszawskich hip-hopowców z wielkopłytowych osiedli – Studium SKIT prowadzonym przez Fundację „Maraton” oraz Studium Projekt prowadzonym przez Fundację „Naszym Dzieciom”. Źródła internetowe: http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,60265,6280191,Dajcie_rapowac_nie_dzwoncie_na_997.html, dnia 22.03.2012, http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,8641515,Koncert_w_obronie_mlodzielowego_klubu_Pod_Schodami.html, dnia 22.03.2012, http://www.popkiller.pl/2010-10_27,zjednoczony_hip_hop_dla_

W ramach zmiennych o charakterze pośrednim wyróżniono:

- konflikt międzypokoleniowy (KM2)
- poszukiwanie środków wyrazu/ekspresji (SE)
- dysfunkcje środowiska rodzinnego (DR)
- bunt/kontestacja (KB)

Rezultaty badań

Wyróżniono 147 wskazań podzielonych na determinacje o charakterze bezpośrednim i pośrednim. Rozkład ilościowy bezpośrednich determinacji wejścia w struktury warszawskiej subkultury hip-hopowej przedstawia poniższa tabela, zawierająca podział na poszczególne źródła danych/kategorie respondentów.

studia_projekt, dnia 22.03.2012. a także o cyklicznej inicjatywie z zakresu działalności prospołecznej o „włączającym” charakterze – koncercie „Bądź Sobą”, organizowanym przez Fundację „Naszym Dzieciom” oraz Ośrodek Wsparcia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, łączącym aktywność muzyczną osób z niepełnosprawnościami psychicznymi oraz twórczość młodych raperów i raperek związanych z warszawską subkulturą hip-hopową oraz Studium Projekt wyżej wymienionej Fundacji, zob. źródło internetowe: <http://fundacjanaszymdzieciom.pl/koncert-badz-soba-18-maja-2012/>, dnia 25.05.2012, <http://fundacjanaszymdzieciom.pl/fotorelacja-z-koncertu-badz-soba/>, dnia 26.05.2012, <http://radiorewers.pl/fotorelacja-z-koncertu-badz-soba/>, dnia 26.05.2012, <http://radiorewers.pl/badz-soba-2-8-11-2013/>, dnia 20.02.2014, <http://fundacjanaszymdzieciom.pl/galeria/studio-projekt/koncert-badz-soba-ii-8-11-2013/>, dnia 20.02.2014. Na temat prospołecznej roli graffiti, jednego z elementów subkultury hip-hopowej, zob. m.in. <http://sulw2011.wordpress.com/wywiady/wywiad-z-meat-wtk-jwp-tna-vip/>, dnia 04.09.2012.. Edukacyjna rola aktywności twórczej, zob. m.in. J. Lorek, *Hip-Hop też umie kochać Polskę, wywiad z zespołu Firma, Uważam Rze* 80(2012), s. 48-49.

Bezpośrednie determinacje inicjacji subkulturowej				
Zmienna	IDI	FGI	NB	Suma (razem)
Zainteresowanie	13	3	6	22
Znajomi, rówieśnicy, rodzeństwo	16	8	7	31
Kultura masowa	12	2	9	23
Trzeci sektor	5	1	-	6
Suma (razem)	46	14	22	82

Zanotowano 82 wskazania bezpośrednich determinacji inicjacji subkulturowej, z czego 46 w zakresie wywiadów indywidualnych-pogłębionych (IDI), 14 w zakresie zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) i 22 w zakresie wywiadów narracyjno-biograficznych. Wśród analizowanych zmiennych zdecydowanie przeważa liczebnie wpływ znajomych, rówieśników i starszego rodzeństwa, wspólny jako główna determinacja inicjacji dla dwóch grup respondentów. Drugie miejsce pod względem liczebności zajmuje wpływ kultury masowej, przeważający jednak jedynie w grupie liderów subkulturowych (pierwsze miejsce w tejże grupie), zajmujący trzecie miejsce wśród dwóch pozostałych grup respondentów. Trzecie miejsce pod względem liczebności to indywidualne zainteresowanie, pozostające drugim co do liczebności czynnikiem wpływu w grupach niepublicznych przedstawicieli oraz trzecim w grupie liderów subkulturowych.

Zauważalną różnicę w rozkładzie poszczególnych czynników pomiędzy poszczególnymi grupami badanych tłumaczyć można przede wszystkim ich wiekiem. Wpływ kultury masowej wśród liderów subkulturowych związany był z wczesnym etapem formowania się warszawskiej subkultury hip-hopowej pod koniec lat 90-tych. Mała liczebność subkultury determinowała brak zaawansowanej influencji rówieśniczej, a główny czynnik uruchamiający proces inicjacji subkulturowej stanowi-

ła recepcja teledysków¹³ emitowanych przede wszystkim w zagranicznych stacjach muzycznych (MTV, VIVA etc.). Z kolei wśród niepublicznych przedstawicieli warszawskiej subkultury hip-hopowej, młodszych od liderów o średnio 10 lat, wpływ kultury masowej, obecność subkultury hip-hopowej (szczególnie muzyki rap) w przestrzeni publicznej jest oczywistością, zatem ów wpływ prowadzi do inicjacji subkulturowej dopiero po „wzmocnieniu” w postaci kontaktów związanych z wymianą informacji i znaczeń ze znajomymi, rówieśnikami i starszym rodzeństwem. Ostatnie miejsce we wszystkich grupach respondentów zajmuje działanie animacyjne organizacji trzeciosektorowych.

Rozkład pośrednich determinacji wejścia w struktury warszawskiej subkultury hip-hopowej przedstawiony został w oparciu o poniższe zestawienie tabelaryczne, zawierające podział na poszczególne źródła danych/kategorie respondentów.

Pośrednie determinacje inicjacji subkulturowej				
Zmienna	IDI	FGI	NB	Suma (razem)
Bunt, kontestacja	11	6	1	18
Środek ekspresji	8	6	9	23
Konflikt międzypokoleniowy	9	6	1	16
Dysfunkcje rodzinne	6	1	1	8
Suma (razem)	34	19	12	65

Zanotowano 65 wskazań pośrednich determinacji inicjacji subkulturowej: 34 w zakresie wywiadów indywidualnych-pogłębionych (IDI) z przedstawicielami niepublicznymi, 19 w zakresie wywiadów zogniskowanych grupowych (FGI) z przedstawicielami niepublicznymi i sympatykami, 12 w zakresie wywiadów narracyjno-biograficznych z publicznymi przedstawicielami. W ramach analizowanych determinacji zdecydowanie przeważa akcesja do grupy subkulturowej związana

¹³ Muzyka rap.

z poszukiwaniem indywidualnych środków ekspresji, wyrazu. Należy jednocześnie stwierdzić, iż w grupie niepublicznych przedstawicieli warszawskiej subkultury hip-hopowej pierwsze miejsce zajmuje bunt i kontestacja, a całościowa przewaga zmiennej „poszukiwanie środków wyrazu/ekspresji” związana jest ze wskazaniami grupy liderów subkulturowych¹⁴. Podobnie jak w przypadku zmiennych o charakterze bezpośrednim, tak i w zakresie zmiennych pośrednich rozkład związany jest z wiekiem, a także przede wszystkim z etapem rozwoju artystycznego i etapem samoświadomości. Ów etap pozwala liderom subkulturowym na dostrzeżenie innych niż buntownicze i frustracyjne wzorców działalności, przy podążaniu w stronę tzw. kontestacji alternatywnej¹⁵, natomiast dla przedstawicieli niepublicznych inicjacja subkulturowa to wyraz buntu (związany oczywiście z procesem adolescencji). Potwierdza to duża liczebność wskazań zmiennej „konflikt międzypokoleniowy” wśród niepublicznych przedstawicieli subkultury hip-hopowej i jej szczątkowa reprezentacja wśród liderów subkulturowych¹⁶. Ostatnie miejsce we wszystkich grupach respondentów zajmują natomiast dysfunkcje środowiska rodzinnego.

Całościowy rozkład determinacji inicjacji subkulturowej (bezpośrednich i pośrednich), związany z podziałem na młodzież i liderów subkulturowych, przedstawia poniższe zestawienie:

¹⁴ W grupie liderów subkulturowych bunt i kontestacja to jedynie jedno wskazanie.

¹⁵ T. Paleczny, **Kontestacja. Formy buntu we współczesnym społeczeństwie**, Kraków 1997, s. 92.

¹⁶ W grupie liderów subkulturowych konflikt międzypokoleniowy to jedynie jedno wskazanie.

Najczęstsze wskazania determinacji inicjacji subkulturowej			
Zmienna	IDI+FGI (młodzież subkulturowa)	Zmienna	NB (liderzy subkulturowi)
Bezpośrednie			
Znajomi, rówieśnicy, rodzeństwo	24	Kultura masowa	9
Zainteresowanie	16	Znajomi, rówieśnicy, rodzeństwo	7
Kultura masowa	14	Zainteresowanie	6
Trzeci sektor	6	Trzeci sektor	-
Pośrednie			
Bunt, kontestacja	17	Środek ekspresji	9
Konflikt międzypokoleniowy	15	Bunt, kontestacja	1
Środek ekspresji	14	Konflikt międzypokoleniowy	1
Dysfunkcje rodzinne	7	Dysfunkcje rodzinne	1

Usunięcie podziału na determinacje o charakterze bezpośrednim i pośrednim uwypukla specyfikę inicjacji subkulturowej w grupie niepublicznych przedstawicieli, a także liderów subkulturowych. Subkulturowa młodzież podlega oddziaływaniu czynników o charakterze ściśle interakcyjnym, związanych z etapem adolescencji, rozwojem społeczno-osobowościowym, takich jak przede wszystkim: wpływ znajomych, rówieśników, starszego rodzeństwa, bunt i frustracja, konflikt międzypokoleniowy. Liderzy subkulturowi podlegają natomiast obecnie oddziaływaniu czynników o charakterze indywidualnym, świadomościowym, wolicjonalnym, z których podstawowy to poszukiwanie środków wyrazu/ekspresji¹⁷. Opisane zależności przedstawia zawarte niżej zestawienie:

¹⁷ Co związane jest z opisywanym już etapem rozwoju społeczno-osobowościowego liderów subkulturowych, ich wyższą refleksyjnością etc.

Najczęstsze wskazania determinacji inicjacji subkulturowej (bez podziału na bezpośrednie i pośrednie)			
Zmienna	IDI+FGI (młodzież subkulturowa)	Zmienna	NB (liderzy sub- kulturowi)
Znajomi, rówieśnicy, rodzeństwo	24	Kultura masowa	9
Bunt, kontestacja	17	Środek ekspresji	9
Zainteresowanie	16	Znajomi, rówieśnicy, rodzeństwo	7
Konflikt międzypokoleniowy	15	Zainteresowanie	6
Środek ekspresji	14	Bunt, kontestacja	1
Kultura masowa	14	Konflikt międzypokoleniowy	1
Dysfunkcje rodzinne	7	Dysfunkcje rodzinne	1
Trzeci sektor	6	Trzeci sektor	-

Usunięcie podziału na determinacje bezpośrednie i pośrednie, a także młodzież i liderów subkulturowych, a zatem działanie o charakterze stricte „zliczeniowym” uwypukla przewagę czynników o charakterze interakcyjnym, zauważalne są również czynniki świadomościowe, wolicjonalne, jednocześnie zwraca uwagę stosunkowo duża (przy łącznym ujęciu) reprezentacja czynników związanych z problemami adaptacyjnymi (korelującymi z procesem adolescencji i środowiskiem rodzinnym)¹⁸. Zależności te prezentuje zawarta niżej tabela:

¹⁸ Łącznie 42 wskazania (bunt, kontestacja, konflikt międzypokoleniowy i dysfunkcje środowiska rodzinnego).

Liczebność determinacji (bez podziału na bezpośrednie i pośrednie oraz młodzież i liderów subkulturowych)	
Zmienna	Ilość
Znajomi, rówieśnicy, starsze rodzeństwo	31
Kultura masowa	23
Środek ekspresji	23
Zainteresowanie	22
Bunt, kontestacja	18
Konflikt międzypokoleniowy	16
Dysfunkcje rodzinne	8
Trzeci sektor	6
Suma (razem)	147

Wydaje się, iż zarówno w przypadku młodzieży subkulturowej jak i subkulturowych liderów wejście w struktury subkulturowe może stanowić kompensację deficytu w ramach humanistycznego aspektu wychowania¹⁹, związanego z rozwojem subiektywnych zainteresowań, aktywną postawą w życiu społecznym.

Perspektywa jakościowa

Kompleksowa rekonstrukcja procesu inicjacji subkulturowej wśród przedstawicieli warszawskiej subkultury hip-hopowej nie jest możliwa przy wykorzystaniu jedynie zestawień o charakterze ilościowym, które nie uwzględniają subiektywnych i intersubiektywnych znaczeń, różnic w zakresie „rozumienia” zjawisk społecznych przez aktorów biorących w nich aktywny udział. Pogłębienie pomiaru wiąże się z włączeniem do analizy indywidualnych deklaracji i opinii badanych,

¹⁹ T. Bąk, **Wychowanie w świetle wybranych koncepcji**, w: J. Mierzwa, J. Koprivnakova (red.), **Społeczeństwo. Kultura. Wartości. Studium społeczne**, Jarosław-Preszów 2013, s. 144-145.

a więc danych o charakterze ściśle jakościowym. Wśród nich zauważalne są analogiczne tendencje do opisanego wyżej rozkładu ilościowego.

Młodzież subkulturowa

Główny czynnik wpływający na inicjację subkulturową wśród subkulturowej młodzieży to wpływ znajomych, rówieśników, starszego rodzeństwa. Owa tendencja zauważalna jest m.in. w następujących wypowiedziach - „Przez kolegę się zainteresowałem, on mnie wkręcił, od małego, znałem się w ogóle, zawsze miałem starszych kolegów, wkręciliśmy się w temat muzyki, zapytał się czy nagrywam i powiedziałem, że mogę. Napisałem tekst, nagrałem to i się spodobało i się wkręciłem i zacząłem słuchać od razu tej muzyki”²⁰. Do zetknięcia z przedstawicielami subkultury hip-hopowej doszło zdaniem badanych podczas spędzenia wolnego czasu (w sposób niezorganizowany, bez instytucjonalizacji) w ramach osiedla zamieszkania, poprzez wpływ starszych hip-hopowców – „(...) pierwszy raz na pewno przesłuchałem dzięki bratu a tak dalej to jak już mówiłem, na osiedlu to wiesz, jakby zacząłem łąpać wszystkie zainteresowania jakie się chce”²¹, „(...) chłopaki z osiedla płytę wydali, starsi właśnie, starsze pokolenie, a mieszka w bloku jeden znaczy mieszkał i zacząłem słuchać. Brat też starszy, mam starszego brata, więc on wcześniej zaczął słuchać (...)”²².

W określonych, indywidualnych przypadkach determinacja wejścia w struktury subkulturowe wiąże się z podłożem emocjonalno-uczuciowym w ramach pierwszych związków damsko-męskich w okresie adolescencji – „(...) poznałam takiego chłopaka z którym zresztą kiedyś tam byłam ‘x czasu temu’, który właśnie zajmował się rapem. I ja właśnie zaczęłam trochę słuchać, zresztą on ciągle słuchał hip-hopu, głów-

²⁰ Mateusz, lat 17.

²¹ Olo, lat 17.

²² Dariusz „Joker”, lat 24.

nie polskiego ale nie tylko, zaczęłam się wsłuchiwać i stwierdziłam, że to jest naprawdę fajne”²³. Jednocześnie, wpływ znajomych, rówieśników, starszego rodzeństwa koresponduje z buntem i konfliktem międzypokoleniowym, koniecznością redukcji deficytów adaptacyjnych – „po pierwszym wyjściu z pierwszego ośrodka, poznałem Matiego, no i on tam miał swoje studio w domu, ja też zawsze coś kleiłem na kartkach już za mała-lata, jakieś tam dziwne rzeczy. I po prostu jak już był cały ten sprzęt to po prostu, no, zależało mi, żeby do niego przychodzić”²⁴.

Charakter buntu przejawianego przez młodzież subkulturową wpływa na typową dla wczesnego etapu rozwoju „kariery subkulturowej” dychotomiczną strukturę percepcji, w tym przypadku związana również z wpływem kultury masowej (odrzucaanej w jej wielu przejawach) – „Kiedyś to leciał rap w telewizji ciągle. Pamiętam. zainteresowałem się. Było wszystko takie inne, mówili o swoim życiu, o tym co robią, czego by nie zrobili. A na przykład w tych innych to ja nic sensownego nie widzę”²⁵, „ludzie wypowiadają się o tym co się dzieje dookoła, to co widzą. To jest jakiś taki sposób życia (...)”²⁶. Możliwość alternatywnej adaptacji do rzeczywistości poprzez zaangażowanie subkulturowe i znalezienie sposobu wyrazu, ekspresji, trafnie egemplifikują następujące wypowiedzi – „(...) znaczy w sumie od dzieciństwa no życie daje w kość. Po prostu przez to chcę wyrazić siebie, to co czuję, to co mam w głowie, jak myślę na dany temat i mogę się właśnie przez to podzielić z innymi. Od dzieciństwa właśnie słuchałem w sumie rapu (...) Ale właśnie jeśli chodzi o PIH-a, Peję, no to śpiewają”²⁷ właśnie o tym życiu, że nie mieli łatwo. No i ja też bym chciał właśnie tak śpiewać,

²³ Ilona „ZWNA”, lat 23.

²⁴ Michał, lat 19.

²⁵ Adrian, lat 17.

²⁶ Łukasz, lat 17.

²⁷ Zwraca uwagę nieprecyzyjne określenie wokalne aktywności raperów, którzy „rapują”, rytmicznie wypowiadając, a nie wyśpiewując słowa, co wskazuje na wczesny etap rozwoju „kariery subkulturowej” respondenta.

nawijają o tym, co przeżyłem, no bo w każdym z tych kawałków można odnaleźć trochę prawdy ze swojego życia, trochę tego, co tak naprawdę my przeżyliśmy, bo nawijają o sobie tak naprawdę, ale w życiu każdego człowieka może się coś takiego zdarzyć. Właśnie to jest odnalezienie w tym siebie”²⁸, „(...) rap ma w swoich tekstach wartości życiowe, wskazówki, doświadczenia, ludzie, którzy robią to, dzielą się na pewno tym co przeżyli. Poprzez moją ciężką sytuację rodzinną zainteresowała mnie ta muzyka, pierwszy kawałek jaki usłyszałem, szósta klasa podstawowa, Peja - „Jest jedna rzecz”. Od tego się wszystko zaczęło i później już albumy, płyty, koncerty. Zacząłem wszystko czytać, wgłębiać się w to (...) odnalazłem się w muzyce, która mówi o życiu, czasami jest zła na życie, ale również widzi pozytywne aspekty świata, bo rap nie polega na samym pesymizmie, rap opowiada, jest narratorem”²⁹.

Obraz inicjacji subkulturowej wśród niepublicznych przedstawicieli warszawskiego hip-hopu uzupełnić należy o wynikające z braku instytucjonalnej organizacji czasu wolnego elementy młodzieżowego chuligaństwa – „Inspirowane, wiesz gangsterskim życiem blokowym oczywiście, jak tam j.. policja spisała, wiesz takie typowe problemy nastolatka, tak bym to nazwał”³⁰, a także o chęć redukcji poczucia deprywacji materialnej – „mój brat to robił i jakoś to do mnie trafiło, ale przez to też, że są osoby, które się wywyższają i chciałem im pokazać, że jestem lepszy, że potrafię więcej od nich, sercem”³¹. Nie można również nie wspomnieć o animacyjnym oddziaływaniu organizacji trzeciosektorowych – „(...) oni przyszli tutaj właściwie do studia na parę prób i tyle, i się poznaliśmy. Jakoś pomogli mi, pokazali mi jak pisać w graficie, jak ustawiać wersy, żeby to wszystko miało sens, w studiu mi bardzo dużo pomagają, mówią, co mogę poprawić w mojej twórczości. Jak mogę, że

²⁸ Robert, lat 16.

²⁹ Borek, lat 20.

³⁰ Żmuda, lat 27.

³¹ Paweł „West”, lat 18.

tak powiem, nawijać”³², „(...) tutaj nam zrobili darmowe studio, które w sumie sami musieliśmy zrobić, ale znalazło się miejsce, no jak dla mnie jest to jak najbardziej na tak”³³.

Liderzy subkulturowi

Pierwszy etap zainteresowania subkulturą hip-hopową wśród liderów warszawskiego hip-hopu związany był z recepcją treści przekazywanych w ramach kultury masowej³⁴. W tym kontekście zanotowano szereg analogicznych wypowiedzi – „(...) na topie to było na zachodzie, dotarło to do mnie przez deskorolkę, zresztą uczyłem się deskorolki pewnie w '90 roku, albo pierwszym albo drugim, coś takiego. Tylko później wszystko przeszło w hip-hop, takie elementy, grafitti, tagi, był hip-hop, potem kolega pojechał do Stanów, przywiózł magazyny graficiarskie, zaczęliśmy tagować, '94 pierwsze tagi, '94, '95, no i potem poszło no, poznałem chłopaków z JWP”³⁵, „(...) poczułem takie przekonanie, że muszę się tym zająć jak usłyszałem dopiero płytę 'Smak B.E.A.T. Records'. To było dla mnie kompletne zaskoczenie (...)”³⁶, „(...) kumple starsi z osiedla którzy słuchali gdzieś tam Wu-Tang Clan'u na przykład czy jakichś rapowych wtedy rzeczy. Mi się to wszystko bardzo, bardzo mi się spodobało (...)”³⁷.

Wpływ kultury masowej koresponduje oczywiście z czynnikami znajomościowymi, rówieśniczymi, co szczególnie zauważalne jest w poniższych deklaracjach – „Rapem się zająłem gdzieś w okolicach '95, '96 roku. Jak zacząłem, gdzieś tam leżałem, stary, w szpitalu, k..., ze złamaną nogą, na sankach sobie nogę zламаłem jakoś, k..., koszmarnie

³² Paweł „Marszał”, lat 16.

³³ Olo, lat 17.

³⁴ Wraz z elementami dyfuzji kulturowej.

³⁵ Kosi, lat 34.

³⁶ Kali, lat 29.

³⁷ Bartek/DJ Technik, lat 26.

naprawdę, bardzo tragicznie. Tragiczny wypadek i k... wiesz, zaszczepił mnie koleś, dał też płytę ODB'iego pierwszą i gdzieś tam się zaszczepiłem po prostu tą muzyką. I potem już, wiesz, był ten okres fascynacji, który przechodziłem razem z rówieśnikami, no bo wszyscy żeśmy się jarali, k..., skejstowo, graficiarstwo, whatever k..., wiesz, wszystko się robiło, człowiek, k..., wszystkiego się chwycił. No i gdzieś tam, wiesz, to było w 8 klasie podstawówki, może trochę później”³⁸, „(...) przyszedł czas lat '98, '99 kiedy rzeczywiście był ten wielki boom na Molestę, na Trzyha i te takie pierwsze, rzeczywiście takie grubsze premiery rapowych pierwszych produkcji, co mnie rzeczywiście wtedy też uderzyło, bo akurat przypadło to na czas, kiedy miałem 16-17 lat, że tak powiem, byłem najbardziej podatny na tego typu opcje. Jednak znowu trafiłem w nurt też znajomych, to wszystko jakoś się uzupełniało, że znajomi też tego słuchali więc można było się spotykać razem, 'oo, zobacz, jak fajnie nagrali', posłuchać tych kaset, kupować płyty, chodzić sobie w szerokich spodniach, czapkach. Duży wpływ też na mnie miała jednak telewizja i Viva, niemiecka Viva, (...) bardzo mocno promował taki hip-hop który do dzisiaj kocham, czyli właśnie złotą erę rapu, połowa lat '90, nawet początki, po prostu czekałem wieczorami z pilocikiem w ręku, miałem wideo jeszcze i telewizor stary taki Sony i tylko czekałem na moment kiedy zacznie się ten program, palec na przycisku nagrywania i czekałem tylko na moment kiedy pójdzie jakiś fajny teledysk, nawet nie wiedziałem co to jest... W ogóle nie miałem pojęcia, Gangstarr, Beastie Boys, w ogóle o co tu chodzi?”³⁹.

Kluczowy czynnik o charakterze predykcijnym dla rekonstrukcji rozwoju subkulturowego zaangażowania wśród liderów warszawskiego hip-hopu to poszukiwanie sposobu ekspresji/wyrazu. Co ciekawe, niektórzy publiczni warszawscy raperzy, przed zaangażowaniem na polu subkultury hip-hopowej (i znalezieniem w jej obrębie elementów toż-

³⁸ DJ Steez, lat 28.

³⁹ Kolso, lat 27.

samości) byli aktywni na polu subkultury punk/hard core, zgodnie z poniższą wypowiedzią – „(...) zaczął się właśnie ten punkrock, czyli tam etap tego buntu, tutaj miałem gitarę, grałem na gitarze, miałem zespół, ten zespół się rozpadł, k..., już wiedziałem wtedy, że, k..., że hip-hop jest tylko dla mnie ratunkiem, bo tak naprawdę nie muszę się już spotykać z pięcioma głabami, z którymi k..., nie mogę się umówić, k..., jaką muzykę gramy. K..., oni nie mają instrumentów, więc jest kłopot, a hip-hop dawał mi pewną alternatywę, tak? Siedzimy w domu, palimy dżoja, wypalimy, nie, napiszemy mądry tekst, taki, żeby się z nim utożsamić, ktoś zrobi nam bit, albo pójdziemy do kogoś, zrobimy razem ten bit, i walimy to do mikrofonu. I nie musisz się umawiać z jakimś zespołem, k..., i wiesz, ta muzyka dała taką alternatywę, że przez swoją prostotę dała możliwość zostania artystami, wiesz, sporej grupie ludzi”⁴⁰.

Specyfika adaptacji i rozwoju na polu subkultury hip-hopowej obejmuje zarówno lokalny patriotyzm – „założyłem wraz z kilkoma raperami, na Ursynowie, no taką idee, taką myśl, że można by było fajnie zrobić taki projekt że kilku różnych raperów, z różnych ekip, połączymy siły i pokażemy Warszawie, pokażemy Polsce, że jednak to Ursynów jest tą kolebką polskiego rapu, że to u nas są te bloki takie z których to wszystko wyemanoowało”⁴¹ - jak i uwewnętrznienie rapowej formy artystycznej, przyjmowanej następnie jako własna i funkcjonalna – „(...) to jest w tym momencie jedyna forma wierszo plecenia, która jakoś jest, wiesz, taka przyswajalna przez młodych ludzi i która, jakby pozwala z tym wyjść właśnie na zewnątrz. No bo nigdy nie bawiło mnie pisanie jakichś wierszy, wiesz, do szuflady, albo chodzenie na jakieś jamy literackie”⁴². W jednym z przypadków rozwój działalności muzycznej respondenta prowadzi do międzynarodowego etapu aktywności – „(...) zacząłem też poznawać świat muzyczny w innych, że tak powiem

⁴⁰ Vienio, lat 34.

⁴¹ Sobiepan Ursynowski, 30 lat.

⁴² Proceente, lat 29.

obszarach i innych artystów, z którymi zacząłem powoli współpracować i tak, jak zacząłem współpracować z osobą ze Śródmieścia to pół roku później okazało się, że mogę współpracować z osobą z Ursynowa, a jak się okazało, że pracuję z osobą z Ursynowa to okazało się, że mogę i z Pruszkowem, i potem tam Radom, tak, i Katowice, i nagle się okazuje, że tak naprawdę dzięki internetowi mogę współpracować z ludźmi z Izraela, z Angoli i gdziekolwiek sobie nie wymyślę (...)"⁴³

Wnioski

Przedstawione rezultaty badań wskazują, iż wraz z rozwojem „kariery subkulturowej”, profesjonalizacją aktywności twórczej, zwiększa się refleksyjność, samoświadomość i świadomość społeczna członków warszawskiej subkultury hip-hopowej. Ów wniosek posiada szczególne znaczenie w kontekście utożsamiania subkultur z zachowaniami ryzykownymi, a nierzadko także zjawiskami wchodzącymi w obręb tzw. patologii społecznej. W oparciu o pogłębioną analizę socjologiczną zjawiska subkulturowej inicjacji (zawężoną oczywiście do wyznaczonego terenu badań) należy stwierdzić, iż struktury warszawskiej subkultury hip-hopowej mogą stanowić możliwie funkcjonalną płaszczyznę przystosowawczą dorastających jednostek⁴⁴. Oddzielnej identyfikacji i eksploracji wymagają szczególnie czynniki wpływające na rozwój społeczno-osobowościowy, wysoką pozycję subkulturową poszczególnych jednostek, co umożliwi wyprowadzenie postulatów aplikacyjnych, dla potrzeb lokalnych polityk społecznych, instytucjonalnych strategii edukacyjnych, programów animacyjnych i profilaktycznych organizacji trzeciektorowych.

⁴³ Marek „Maro”, lat 29.

⁴⁴ Przy ograniczeniu zachowań ryzykownych.

BIBLIOGRAFIA/BIBLIOGRAPHY

- Baudrillard J., *Wojny w zatoce nie było*, Warszawa 2006.
- Baudrillard J., *W cieniu milczącej większości*, Berkeley 1982.
- Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2000.
- Bąk T., *Wychowanie w świetle wybranych koncepcji*, w: Mierzwa J., Koprivnakova J. (red.), *Społeczeństwo. Kultura. Wartości. Studium społeczne*, Jarosław-Preszów 2013, s. 144-145.
- Castells M., *The Rise of The Network Society: The Information Age: Economy, Society and Culture*, Oxford 2012.
- Korab K., *Idee przewodnie twórczości Anny Pawełczyńskiej*, Arcana nr 3, Kraków 2012, s. 84.
- Konecki K.T., *W stronę socjologii jakościowej: badanie kultur, subkultur i światów społecznych*, w: Leoński J., Fiternicka-Gorzko M., *Kultury, subkultury i światy społeczne w badaniach jakościowych*, Szczecin 2010, s. 17-37.
- Kowalczyk S., *Naród, Państwo, Europa. Z problematyki filozofii narodu*, Radom 2003.
- Lorek J., *Hip-Hop też umie kochać Polskę, wywiad z Tadkiem z zespołu Firma*, Uważam Rze nr 80, Warszawa 2012, s. 48-49.
- Majkowski W., *Czynniki dezintegracji współczesnej rodziny polskiej*, Kraków 1999, s. 70.
- Majkowski, W., *Rodzina polska w kontekście nowych uwarunkowań*, Kraków 2010.
- Mattei de, R., *Dyktatura relatywizmu*, Warszawa 2009.
- Mierzwa J., *Akceptacja wartości podstawowych przez młodzież szkolną*, Seminare nr 21, Warszawa 2005, s. 473.
- Ossowski S., *Konflikty niewspółmiernych skal wartości*, w: *Dzieła*, t. III, Warszawa 1966, s. 99.
- Palczyński T., *Kontestacja. Formy buntu we współczesnym społeczeństwie*, Kraków 1997.

- Woroniecka G, *Interakcja symboliczna a hermeneutyczna kategoria przedrozumienia*, Warszawa 1998.
- Zabłocki K.J, *Patologiczna socjalizacja a wzorce osobowe w wychowaniu*, w: J. Mierzwa (red.), *Wychowanie i edukacja w kontekście społeczności lokalnej*, Jarosław 2013, s. 100-102.
- Źródło internetowe: <http://fundacjanaszymdzieciom.pl/koncert-badz-soba-18-maja-2012/>, dnia 25.05.2012.
- Źródło internetowe: <http://fundacjanaszymdzieciom.pl/fotorelacja-z-koncertu-badz-soba/>, dnia 26.05.2012.
- Źródło internetowe: <http://fundacjanaszymdzieciom.pl/galeria/studio-projekt/koncert-badz-soba-ii-8-11-2013/>, dnia 20.02.2014.
- Źródło internetowe: <http://www.heyprzygodo.pl>, dnia 22.03.2012.
- Źródło internetowe: <http://www.pero-design.pl/offline/spokodzieciak/>, dnia 22.03.2012.
- Źródło internetowe: http://www.popkiller.pl/2010-1027,zjednoczony_hip_hop_dla_studia_projekt, dnia 22.03.2012, dnia 22.03.2012.
- Źródło internetowe: <http://radiorewers.pl/badz-soba-2-8-11-2013/>, dnia 20.02.2014.
- Źródło internetowe: <http://radiorewers.pl/fotorelacja-z-koncertu-badz-soba/>, dnia 26.05.2012.
- Źródło internetowe: <http://sulw2011.wordpress.com/wywiady/wywiad-z-meat-wtk-jwp-tna-vip/>, dnia 04.09.2012.
- Źródło internetowe: http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,60265,6280191,Dajcie_rapowac_nie_dzwoncie_na_997.html, dnia 22.03.201
- Źródło internetowe: http://warszawa.gazeta.pl/warszawa/1,34889,8641515,Koncert_w_obronie_mlodzielowego_klubu_Pod_Schodami.html, dnia 22.03.2012/.
- Źródło internetowe: <http://www.zjednoczonyursynow.pl/>, dnia 22.03.2012.